

1. Закон України Про туризм (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1995, N31, ст.241).
2. Указ Президента України Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року.
3. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів – К.: Альтерпрес, 2008 – 192 с.
4. Биржаков М.Б., Никифоров В.И. Индустрия туризма: перевозки. Нац. акад. туризма, - М. - СПб: "Невский Фонд", "Издательский дом Герда", 2001-400 с.
5. Костромина Є.В. Экономика авиакомпаний в условиях рынка - М.: НОУ ВКШ "Авиабизнес", 2002 г.
6. Наукові і науково-популярні періодичні видання на туристичну тематику: "Український туризм", "Міжнародний туризм", "Красзнавство. Географія. Туризм", та інші.
7. Новікова А.М. Україна в системі міжнародних транспортних коридорів. - К.:НІПМБ, 2003 – 72с.
8. Фастовець О. О. Організація транспортних подорожей і перевезень туристів: Навчальний посібник – К.: Вид-во ФПУ, 2007 – 233 с.
9. Пелагенко А.П., Троценко А.М. Цивільна авіація України. Історико-аналітичний огляд. - К.: Укрaviaтранс, "Аеробізнес", 2003 р - 128с.
10. www.avia.ru Авиационная Баннерная Сеть.
11. www.mintrans.gov.ua Міністерство транспорту та зв'язку України.

III. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОГРАФІЇ

УДК 911.3

Гладкий О. В., канд. геогр. наук., докторант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ДЕЛІМІТАЦІЇ ПОЛІЦЕНТРИЧНИХ ПРОМИСЛОВО-АГЛОМЕРАЦІЙНИХ УТВОРЕНЬ УКРАЇНИ

Розглянуто методичні підходи до делімітації поліцентричних промислових агломерацій на основі дослідження агломераційного ефекту території. Визначено межі Донецько-Макіївської промислової агломерації згідно із запропонованою методикою.

The methodical approaches to delimitation of polycentric industrial agglomerations based on investigation of agglomeration effect of the territory are disclosed. The borders of Donetsk-Makiivka industrial agglomeration using above-mentioned model are defined.

Вступ. Одним із найбільш проблемних та дискусійних питань при дослідженні промислових агломерацій є формування методичних підходів до визначення їх територіальних меж. Його складність обумовлена декількома причинами. По-перше, межі промислових агломерацій є вкрай динамічними і мають властивість до швидкоплинної зміни, особливо на периферійних її частинах та у віддалених замикаючих агломерованих поселеннях. По-друге, вони поширюються на як на зону урбанізації, так і на території значного індустриального освоєння, які часто можуть не співпадати, особливо у випадку поліцентричних агломерацій старопромислових районів. По-третє, агломерація має властивість розповсюджувати свою зону впливу вдовж потужних доцентрових радіальних транспортних магістралей на достатньо віддалені населені пункти (переважно, міські), тим самим виходячи за межі найближчого оточення ядра, вклинюючись у низькоагломеровані (або навіть неагломеровані) території. По-четверте, виключна складність та багатоаспектність функціональної структури агломерації, її поясних і секторних елементів, а також наявність значної кількості впливових взаємопов'язаних чинників її формування накладає істотні обмеження на використання математичного апарату дослідження, застосування комп'ютерних методів, логіко-математичних та кібернетичних моделей. По-

п'яте, дослідження промислових агломерацій істотно обмежується недостатнім статистичним наповненням теоретичних моделей та відсутністю необхідних даних у розрізі окремих населених пунктів та/або промислових підприємств чи їх об'єднань. Деякі з таких даних, які за умов планової економіки можна було зібрати та проаналізувати, в умовах ринку складають комерційну таємницю промислових підприємств і є недоступними для широкого кола дослідників (партнерські зв'язки підприємства, сировинне та матеріально-технічне постачання, зв'язки з реалізації продукції та просування її на ринок, виробничо-технологічне кооперування тощо).

Вихідні передумови. Проблемами делімітації промислових агломерацій займалися багато вчених. Зокрема, заслуговують особливої уваги теоретичні розробки С. І. Іщука, О. Г. Топчієва, М. М. Паламарчука, І. О. Горленко, Л. Г. Руденка, Л. М. Корецького, А. Т. Хрущова, А. Е. Пробста та ін. Практична сторона делімітації промислових агломерацій на прикладі України була проаналізована в роботах Р. І. Литвиненко, Є. К. Кузьмінської, О. І. Драпіковського, О. Г. Вишневського, В. Л. Глазиріна, М. Я. Ксеневич, І. В. Ладигіної та ін. [1;2;4;6;7]. Однак, делімітація поліцентричних промислових агломерацій на основі визначення агломераційного ефекту території ще детально не проводилась.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. Саме тому, об'єктом даного дослідження є промислові агломерації поліцентричного старопромислового типу, а предметом – методичні підходи до делімітації подібних промислових агломерацій на прикладі Донецько-Макіївської агломерації. Метою дослідження є розробка та апробація методики визначення меж поліцентричних промислових агломерацій, а завданнями – дослідження основних концепцій делімітації меж промислових агломерацій, аналіз методів оцінки рівня агломерованості території, підбір статистичних матеріалів та математичного апарату для проведення делімітації, виділення конкретних етапів дослідження, визначення меж Донецько-Макіївської агломерації.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи попередньо накопичений досвід, ми дійшли до висновку, що найбільш ефективною методикою визначення меж поліцентричних промислових агломерацій є застосування концепції економічної (агломераційної) ефективної виробництва у поєднанні з аналізом її урбаністично-локалізаційних характеристик, основи якої були закладені в роботах ряду вітчизняних (М. Т. Агафонов, С. І. Ішук, В. І. Захарченко) і зарубіжних учених (М. Портер та М. Енрайт, Д. О'Донох'ю, Б. Глейв, Масахіта Фуджита та Жан-Франсуа Тісс (Fujita M., Thisse J.-F.)). Згідно з цією концепцією, встановлення меж агломерування має ґрунтуватись на тому агломераційному ефекті, який формується навколо центрального ядра і сприяє підвищенню ефективності промислового виробництва [1;6;7], найбільш повному та пропорційному використанню переваг агломерованого розміщення.

Згідно із концепцією промислових кластерів М. Портера та М. Енрайта, середовище індустріальних агломерацій характеризується підвищеними

показниками конкурентності та економічної ефективності господарювання. Агломераційний ефект території стимулює зростання комерційного прибутку підприємства, підвищення показників продуктивності праці, рентабельності, ефективності використання основних засобів (фондовіддачі і фондоозброєності). Ці та інші показники, що характеризують ефективність промислового виробництва, мають бути покладені в основу визначення агломераційного ефекту та делімітації промислово-агломераційних утворень [7]. З їх допомогою можна визначити рівень та характер агломераційних процесів окремих територій, виділити агломеровану зону впливу групи великих міст, а також підійти до розробки ефективних заходів оптимізації функціональної структури поліцентричних агломерацій.

Процес делімітації промислових агломерацій доцільно поділити на декілька суттєвих етапів. Першим етапом делімітації меж промислових агломерацій певної території (адміністративної області, краю, автономної республіки або країни в цілому) є збирання та обробка необхідної статистичної інформації з розвитку промислового виробництва в розрізі окремих низових адміністративних районів, міст, містечок (якщо такі матеріали є в наявності). Джерелом інформації можуть слугувати матеріали КВЕД, а також матеріали обласних і міських статистичних щорічників та дані статистичних управлінь на місцях. Такими даними, на нашу думку, можуть слугувати абсолютні показники розвитку промислового виробництва (обсяги реалізованої продукції, чисельність промислово-виробничого персоналу, вартість основних засобів виробництва, чистий дохід (прибуток) від реалізації продукції, собівартість реалізованої продукції тощо), які потім стануть основою для розрахунків якісних характеристик ефективності виробництва.

На основі первинних статистичних даних розраховуються показники ефективності промислового виробництва: продуктивність праці (як частка обсягів реалізованої продукції та чисельності промислово-виробничого персоналу), загальна рентабельність (частка чистого доходу (виручки) і собівартості реалізованої продукції у відсотковому вимірі), фондоозброєність (частка вартості основних засобів та чисельності ПВП) і фондовіддача (частка обсягів реалізованої продукції і вартості основних засобів).

На другому етапі дослідження кожен показник економічної ефективності в розрізі окремих районів та/або населених пунктів території має бути промодульований за допомогою матриці найкоротших відстаней між ними. Скористуємось для цього формулою гравітаційної моделі, що була вперше запропонована Джоном Стюартом (Stuart John), 1958 р. та доповнена і розвинена в працях вітчизняних науковців (Ю. В. Медведкова, О. А. Євтеєєва, С. А. Ковальова):

$$H_i = V_i + \sum_{j=1}^n \frac{V_j}{R_{ij}},$$

де H_i – гравітаційний модулятор i -го міста (містечка) в системі міст, n – загальна кількість міст (містечок) дослідження, V_i – якісна ознака розвитку

промислового виробництва міста (містечка) i , V_j – якісна ознака розвитку промислового виробництва інших міст (містечок), що включені в дослідження, R_{ij} – відстань від i -го міста (містечка) до інших міст (містечок). Для проведення конкретних розрахунків за цією формулою нами була створена комп'ютерна програма на основі мови програмування Delphi.

Як показали проведені дослідження, саме цей метод найбільш адекватно відображає рівень агломерованості (сформованості агломераційного ефекту) промислового виробництва у розрізі низових адміністративних районів (в якості опорних точок для розрахунку відстаней доцільно взяти адміністративні центри районів та неадміністративні міста (міські ради), що розвиваються в їх межах). На основі цього методу можна виділити ті території високого рівня економічної ефективності виробництва, які сформувались саме завдяки агломераційному ефекту, відкидаючи випадкові показники та ті зони підвищеної ефективності, що мають інші неагломераційні фактори формування і розвитку (тобто сформувались в межах спеціальних (вільних) економічних зон, територій пріоритетного розвитку, на основі масового залучення інвестицій і трудових ресурсів тощо).

Наступним етапом дослідження є виділення на основі промодульованих даних окремих кластерів територій різного рівня агломеративності. Як показали проведені нами дослідження, використання класичного кластерного аналізу, який входить до стандартизованого набору статистичних функцій (наприклад, до пакету комп'ютерних програм обробки статистичного матеріалу Statistica 6.0 розробленого компанією Statsoft, Inc.) має низьку ефективність застосування, оскільки в ньому не враховуються можливості існування нелінійних залежностей між вхідними даними та власне емерджентність агломерованої системи.

Більш ефективним методом кластеризації, на нашу думку, має бути побудова так званих „карт самоорганізації” Кохоннена, заснована на групуванні певного масиву даних за допомогою нейромереж. Цей метод здійснює кластеризацію показників на основі глибокого вивчення їх взаємопов'язаності не за рахунок механічного співставлення даних, а через встановлення складних нелінійних залежностей між вхідними та вихідними параметрами. На думку ряду учених, побудова кластерів „карт самоорганізації” Кохоннена є ефективним інструментарієм для аналізу процесів просторової взаємодії і взаємопов'язаності різних процесів і явищ певної території [5].

Обробка промодульованих даних економічної ефективності виробництва (у розрізі окремих адміністративних районів та міськрад) за методом нейромереж Кохоннена дає змогу виділити декілька груп кластерів, що характеризуються різним рівнем агломеративності. При чому, як показали проведені дослідження, в межах поліцентричних агломерацій (якими в дослідженні виступають Донецько-Макіївське та Дніпропетровсько-Дніпродзержинське промислово-агломераційні утворення) ефективно виділяється чотири кластери: високоагломерованих, середньоагломерованих, схильних до агломерування та неагломерованих територій. Фактичною

зоною агломерування в такому випадку слід, на нашу думку вважати, лише високоагломеровані та окремі частини середньоагломерованих районів. Схильні до агломерування та неагломеровані території характеризуються ослабленим проявом агломераційного ефекту і не входять до зони агломерування. Проте перші з них мають певні перспективи входження до складу агломерованих територій, що відкриває широкі можливості до прогнозування напрямків подальшого розвитку промислових агломерацій.

Отже, інтерпретація даних кластеризації за методом нейромереж Кохоннена в умовах поліцентричних старопромислових агломерацій має ряд особливостей. По-перше, як показали проведені дослідження, території низових адміністративних районів тих областей, які утримують вищезазначені агломерації, слід поділяти на чотири кластери: високоагломеровані, середньоагломеровані, схильні до агломерування та неагломеровані. Це пояснюється формуванням значно меншого агломераційного ефекту в районах старопромислового освоєння, оскільки в ядрі агломераційних утворень такого типу знаходиться здебільшого не всебічно розвинене та багатофункціональне місто, а місто із яскраво вираженою промисловою функцією (часто монополістичного типу) і недостатнім розвитком соціально- та ринково-орієнтованих функцій. Зона агломерування такого міста має значно вужчі територіальні межі через ослаблений агломераційний ефект і недостатній вплив на ефективність зосередження промислових підприємств.

Аналогічні процеси характерні і для агломерацій, що розвиваються, проте, переважно, через недостатню зосередженість тих видів людської діяльності, що формують суттєві конкурентні переваги розвитку промислового виробництва на агломерованих територіях (комерційної, фінансової, банківської активності, підприємництва, ринкової інфраструктури тощо). Однак, через полікомпонентність таких ядер агломерування та розвиток модульних ринково-орієнтованих виробництв, зона їх впливу може бути ширшою ніж у старопромислових районах.

По-друге, територія старопромислових агломерацій та агломерацій, що розвиваються, через окреслені вище причини, в основному обмежується лише районами високого рівня агломерування. На середньоагломерованих територіях можуть розвиватися окремі агломеровані поселення у найближчому оточенні до районів попередньої групи. Це особливо характерно для регіонів високого рівня індустріального освоєння, які утримують, окрім промислових агломерацій, ще й інші форми локальних ТВК (моно- та поліядерні промислові вузли, промислові ареали тощо). На таких територіях проведення додаткових уточнюючих досліджень рівня агломерованості у розрізі окремих міських поселень та містечок особливо важливі. З їх допомогою можна конкретизувати межі агломерації, поділивши всі поселення високо- та середньоагломерованих територій на 4 кластери.

По-третє, делімітація меж промислових агломерацій, що формуються у старопромислових районах, в середовищі, що високо насичене різними формами локальних ТВК, має завершуватись проведенням поправочної

кластеризації показників економічної ефективності виробництва міських поселень, промодульованих за допомогою матриці відстаней до центрального ядра. Ці дослідження мають значно менший рівень достовірності при значній зоні агломерування, оскільки дають меншу диверсифікацію даних для кластеризації і не враховують сукупну дію урбаністичного середовища. Однак, в обмеженому просторі старопромислових агломерацій, при незначній зоні агломерування, з метою усунення в прикінцевих дослідженнях зон впливу інших локальних ТВК вузлового типу та виокремлення агломераційних, подібні поправочні дослідження мають своє пізнавальне значення.

Делімітація Донецько-Макіївської промислової агломерації

Донецько-Макіївська промислова агломерація відноситься до історично сформованих агломерацій поліцентричного типу, що розвиваються на основі сировинних і трудових ресурсів в країнах з перехідною економікою. Для проведення делімітації Донецько-Макіївської промислової агломерації нами були виконані дослідження ефективності промислового виробництва із їх подальшою модуляцією та кластеризацією методом нейромереж. В результаті було виділено 4 групи адміністративних районів за рівнем їх агломеративності. Це цілком збігається із попередніми методичними розробками, оскільки промислові агломерації, що сформувались в старопромислових районах на сировинній основі володіють менш розвинутою зоною приядерного тяжіння, ніж агломерації столичного типу, або ті, що розвиваються на соціально-інноваційній основі. Це пояснюється ослабленням агломераційного впливу міст-ядер, що орієнтовані здебільшого на розвиток низькоінноваційних та слабодиверсифікованих промислових функцій, а також наявністю додаткових обмежень розвитку агломерованих територій через значну наближеність зон впливу інших локальних ТВК (вузлових, ареальних тощо). Результати моделювання наведені на рис. 1.

Слід зазначити, що обмеженостями застосування методики делімітації промислових агломерацій в даному конкретному випадку виступали програмна неможливість картографічної інтерпретації даних в розрізі територій окремих міст та міських рад, а також неповність статистичного забезпечення по деяким населеним пунктам та районам області.

В результаті кластеризації, були виділені території найбільшого рівня агломеративності – Донецька та Макіївська міські ради (на картосхемі - в межах Шахтарського району), Ясинуватський та Мар'їнський райони.

Ці території визначаються найбільшим рівнем розвитку агломераційного ефекту і повністю входять до першого поясу агломерованих поселень Донецько-Макіївської агломерації. В їх межах, як показали наведені нижче дослідження, розвиваються наступні агломеровані міста: Донецьк, Макіївка, Авдіївка, Харцизьк, Моспино, Ясинувата, Красногорівка, Мар'їнка. Промислові підприємства цих районів мають підвищені показники економічної ефективності виробництва (порівняно з іншими районами області), а також характеризуються наявністю цілого ряду додаткових

переваг розвитку, які забезпечуються близькістю до ядра агломерації, найбільш повним використанням його ринкового середовища, бізнесової і комерційної активності, концентрації капіталу та інформації, а також науково-інноваційних і висококваліфікованих трудових ресурсів.

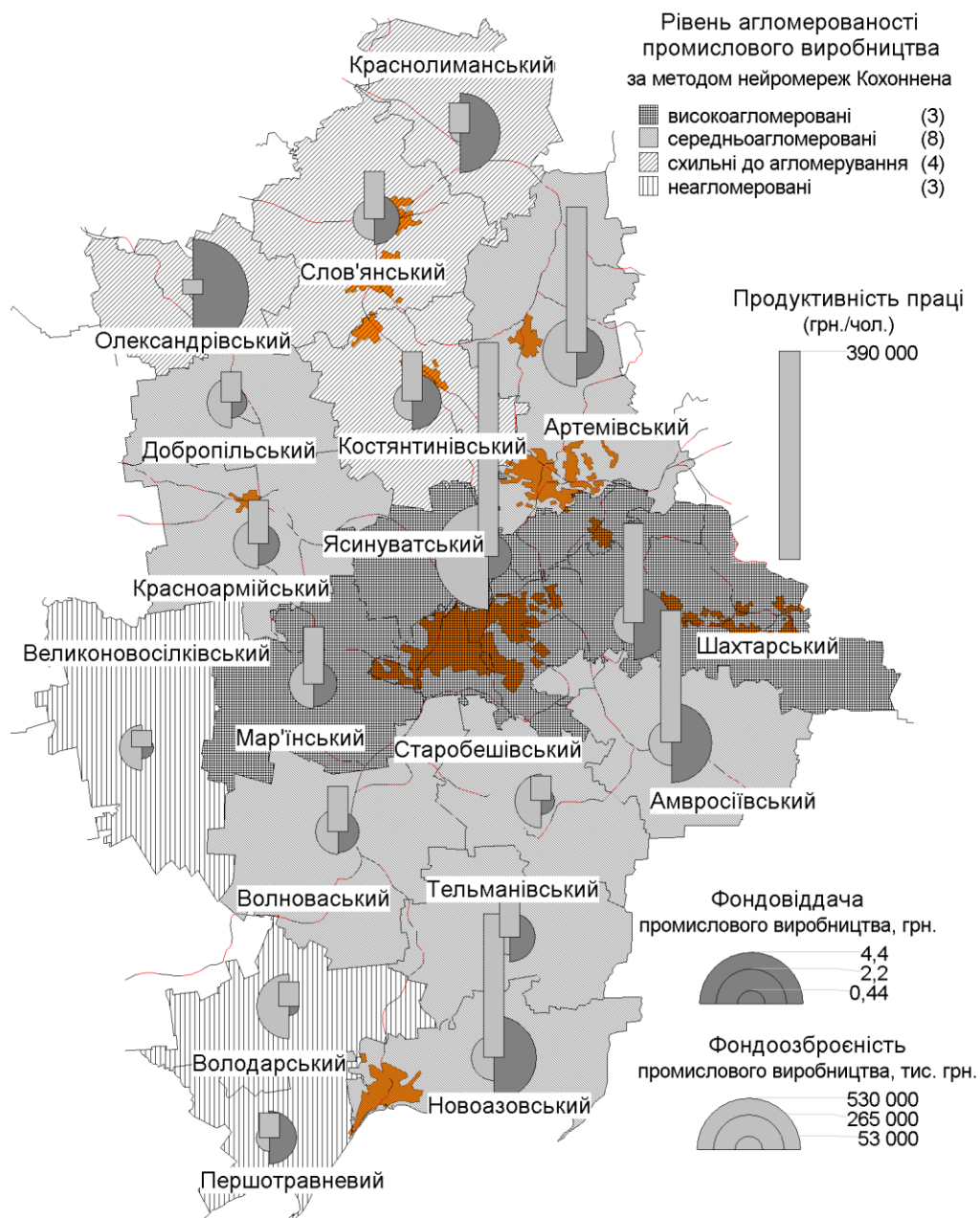

Рис. 1. Рівень агломерованості промислового виробництва Донецької області

Важливе значення в процесах агломерування у старопромисловому районі Донбасу також відіграють виробничі, інфраструктурні, постачальницько-збутові та технологічні зв'язки промислових підприємств в межах крупних державних монополій і фінансово-промислових груп та індустріальних союзів.

Середньоагломеровані території Донецької області розташовані здебільшого навколо регіонів попередньо проаналізованого типу. Це Амвросіївський, Старобешівський, Волноваський, Красноармійський, Добропільський, а також Артемівський, Тельманівський і Новоазовський

райони. Вони не являють собою зону суцільної урбанізації та агломерування, проте характеризуються доволі високим рівнем економічної ефективності виробництва, яка має, переважно, осередкове розміщення. В цих осередках можуть виникати агломеровані поселення другого порядку, переважно в урбанізованих районах, що примикають до високоагломерованих територій. Такими поселеннями, як показали дослідження, проведені у розрізі окремих міст Донецької області, є Іловайськ, Зугрес, Амвросіївка та Докучаєвськ. Три останні райони середньоагломерованої групи не мають відношення до Донецько-Макіївської агломерації, оскільки виходять далеко за межі її урбаністичної системи. Вони потрапили до цього кластеру через розвиток на їх території потужних промислових вузлів (Горлівсько-Єнакіївського поблизу Артемівського району, Маріупольського – в межах Новоазовського району), а також через вигідне суспільно-географічне положення між вузловими та агломераційними промисловими утвореннями області (Тельманівський район). Їх можна розглядати як перспективні території для розвитку агломераційних та надагломераційних форм територіальної організації промислового виробництва. Взагалі, слід зазначити, що поліцентричні агломерації старопромислових районів, як показали попередні дослідження, відрізняються високим ступенем територіальної компактності та сконцентрованості [3]. Агломеровані поселення в них, через ослабленість прояву агломераційного ефекту, а також через високу скупченість інших урбанізованих утворень в регіоні, значно обмежені у просторі і утворюють зону майже суцільного урбанізованого та індустріального освоєння.

Схильними до агломерування є Слов'янський і Костянтинівський, Краснолиманський, Олександрівський райони. Вони, як і неагломеровані території (Великоновоселківський, Володарський, Першотравневий райони) Донецької області, характеризуються низьким рівнем економічної ефективності промислового виробництва і порівняно невеликими (за деяким виключенням) абсолютними показниками індустріального розвитку. Однак, їх схильність до агломерування проявляється в наявності позитивних структурних зрушень в економічних показниках розвитку промисловості, а також у зростанні долі несилових галузей виробництва, функціонування яких пов'язане із відчутним впливом соціальних чинників високоурбанізованих територій.

Для уточнення меж Донецько-Макіївської промислової агломерації нами були проведені дослідження економічної ефективності промислового виробництва у розрізі окремих міст області. Згідно із запропонованою методикою, на високоіндустріальних урбанізованих територіях, що насичені різними компактно розташованими локальними територіально-виробничими комплексами, для виокремлення саме тих елементів, що належать до зони агломерування, показники економічної ефективності промислового виробництва окремих поселень були промодульовані за допомогою матриці найкоротших магістральних відстаней до ядра агломерування. Як зазначалось, цей метод є ефективним при скупченому розміщенні агломерованих поселень і незначній зоні агломерування, яка лімітована

зонами впливу інших локальних ТВК. При значному територіальному поширенні агломераційних процесів модулювання за таким принципом втрачає свою репрезентативність і має бути побудоване за матрицею відстаней до ядра та інших центрів системи, що показуватиме сукупний агломераційний ефект території. Результати кластеризації наведено у таблиці 1.

Табл. 1. Ранжування міст Донецької області (промодульованих на основі матриці найкоротших автомагістральних відстаней до м. Донецьк) за рівнем агломерованості з використанням нейромереж Кохоннена

Високо-агломеровані	Середньоагломеровані		Вузлові та схильні до агломерування	Неагломеровані
	Пн-З. і Пд-С. сек.	Східний сектор		
Донецьк, Макіївка, Ясинувата, Красногорівка Мар'їнка, Докучаєвськ, Харцизьк	Моспине, Авдіївка.	Зугрес, Іловайськ, Амвросіївка	Артемівськ, Артемове, Білицьке, Білозерське, Волноваха, Вуглегірськ, Вугледар, Гірник, Горлівка, Дебальцеве, Дзержинськ, Димитров, Добропілля, Дружківка, Єнакієве, Жданівка, Кіровське, Комсомольське, Костянтинівна, Краматорськ, Красний Лиман, Красноармійськ, Маріуполь, Миколаївка, Новоазовськ, Родинське, Святогірськ, Селидове, Слов'янськ, Сніжне, Соледар, Торез, Українськ, Часів Яр, Шахтарськ, Юнокомунарівськ	Сіверськ, Світлодарськ Новогородівка Курахове.

Яке видно з наведеної таблиці, до Донецько-Макіївської агломерації належать наступні міста Донецьк, Макіївка, Ясинувата, Красногорівка, Мар'їнка, Докучаєвськ, Харцизьк (високоагломеровані поселення), Моспине, Авдіївка, Зугрес, Іловайськ, Амвросіївка (середньоагломеровані поселення). Саме вони визначають межі цього локального промислового утворення, оскільки характеризуються високим рівнем ефективності виробництва, що сформувався на основі територіального наближення до м. Донецьк.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Запропонована нами методика делімітації меж поліцентричних промислових агломерацій базується на передовому досвіді вітчизняної і зарубіжної школи економічної і соціальної географії та теорії регіональної економіки. Її апробація на прикладі Донецько-Макіївської і Дніпропетровсько-Дніпродзержинської агломерацій дала позитивні результати та підтвердила пізнавальну цінність запропонованих підходів. Застосування цієї методики може стати ефективним засобом делімітації агломераційних утворень України та інших країн і регіонів світу.

1.Іщук С. І., Гладкий О. В. Київська господарська агломерація: досвід регіонального менеджменту: Монографія. – К.: ВГЛ „Обрії”, 2005. – 240 с. 2.Іщук С. І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування. – К.: Українсько-Фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996. – 244 с. 3.Ксеневич М. Я. Формування функціонально-планувальної структури міст-центрів Донецько-Макіївської агломерації в умовах довгострокового сталого розвитку: Автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.04 / Київський національний ун-т будівництва і архітектури. — К., 2000. — 18с. 4.Литвиненко Р. И. Промышленные агломерации СССР и перспективы их комплексного развития // Основные направления комплексного

развития регионов. – К., 1980. 5. Мезенцев К. В. Социально-географическое прогнозирование регионального развития: Монография. – К.: Издательско-полиграфический центр „Киевский университет”, 2005. – 253 с. Fujita M., Thisse J.-F. Economics of Agglomeration: cities, industrial location and regional growth. – Cambridge, Cambridge University Press, 2004. – 466 p. 6. O'Donoghue D., Gleave B. A Note on Methods for Measuring Industrial Agglomeration // Regional Studies. – 2004. – vol. 38.4. – pp. 419-427.

УДК 911.2:502.72

Кирилюк О. В. асп.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

kiriluk_elena@gala.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ВИЗНАЧЕННЯ АНТРОПОГЕННОЇ ПЕРЕТВОРЕНOSTІ БАСЕЙНУ МАЛОЇ РІЧКИ

У статті проведено апробацію методик Шищенка П.Г. та Інституту Географії РАН стосовно ступеню антропогенної перетвореності території річкового басейну Гукова. Згідно першої середнє значення становить 5,91, а по другій – 736,589 балів.

In the article approbation of methods of Shischenko P.G. and Institute of Geography of RAS is conducted in relation to the degree of anthropogenic transformation the territory of Gukiv river basin. Concordantly first the mean value is 5,91, and on the second – 736,589 marks.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ключ до стійкого розвитку території полягає у оптимальному використанні та організації життєвого простору. Інструментом, який сприяє оптимальній організації території, є просторове планування. Характерні риси просторового планування – це орієнтація на стійкість та довгострокову перспективу. Одним із різновидів просторового планування ми вважаємо басейнове, тобто те планування, яке базується на басейновому підході.

“Проблемність” малих річок зумовлює різноманітність прикладних досліджень, пов’язаних із вирішенням найболючіших для даного об’єкту проблем. Одним із таких напрямів є визначення антропогенного навантаження та перетвореності малих річкових басейнів, розробка та узагальнення критеріїв визначення стану антропогенної змінності території басейнів (кількісними чи якісними змінами). Жорсткі критерії та універсальні шляхи відновлення річок й водойм не завжди можуть бути здійсненими, що зумовлено великою складністю та різноманітністю факторів їх формування, а також складним антропогенним впливом. При вирішенні задач відновлення для кожної річки необхідно мати надійні дані про їх індивідуальні властивості, референційні умови на водозборі та сучасний стан.

Актуальність дослідження. Важливе місце в дослідженнях, які проводяться з метою вибору та обґрунтування раціональних напрямків природокористування та природоохоронної діяльності, займає розробка критеріїв антропогенного навантаження на навколишнє середовище, зокрема на басейни річок. Останнім часом дедалі більшої актуальності та практичної значимості набувають наукові дослідження, які спираються на основні принципи та ідеї басейнового підходу як універсального “засобу” в